

Türkiye Kaçınıcı?

Prof. Erhan Erkut

23.2.2014

17 Şubat 2014'de yayınladığım yazıda Türkiye ekonomisinin 2023'de dünyanın en büyük 10 ekonomisinden birisi olup olamayacağı sorusu üzerinde durmuştum. Yazının temel sonucu, 2023'de Türkiye'nin belki ilk 15'e girebileceği, fakat bu tür bir sıralamanın pek de anlamlı olmadığı idi. Yazıda eğer finansal bir sıralamaya bakılacak ise ekonominin büyüklüğü yerine kişi başına düşen gelir sıralamasının daha anlamlı olacağı vurgusu yapılıyor (Türkiye #65), ve mali sıralamalardan daha kapsamlı bir "refah sıralaması" örneği olarak *UN Human Development Index* veriliyordu (Türkiye #90). Bu yazıda ise, bulabildiğim diğer dünya sıralamalarına bakarak Türkiye'nin dünyadaki yerini daha etraflı bir şekilde ele almayı hedefliyorum. İleriye dönük gerçekçi hedefler koyabilmek için ülkemizin durum ve seviyesini doğru değerlendirmenin önemli olduğunu düşünüyorum. Bu yazıda şu alanlardaki sıralamaları özetledim:

1. Eğitim
2. Küresel Rekabet
3. İnovasyon
4. Yaşam Kalitesi
5. Kadın-Erkek Eşitliği

1. Eğitim

Bir eğitimci olarak bir ülkenin kalkınması için en önemli faktörün eğitim olduğuna inanıyorum. Eğer Türkiye 21. Yüzyılda refah seviyesi yüksek ve gelişmiş bir ülke olacaksa, bu seviyeye ancak eğitim ile ulaşabilecektir. Eğitim sistemimizin özellikle son yıllarda birçok değişikliğe uğradığı (ve yoğun bir şekilde eleştirildiği) bilinen bir gerçek. Burada sadece uluslararası kuruluşların karşılaştırmalı verilerine değineceğim. Eğitimin kalitesi açısından Türkiye'nin dünyadaki yeri konusunda üç önemli çalışma bulunmakta: PISA, TIMMS ve PIRLS.

1.1 Uluslararası Sınavlar

PISA

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), OECD tarafından eğitim politikaları ve çıktılarını geliştirmek amacıyla uygulanan bir programdır (<http://pisa.meb.gov.tr/>). Bu program çerçevesinde 2000 yılından başlayarak 3 yılda bir tüm dünyada 15 yaşındaki öğrencilere matematik, fen, ve okuma alanlarında bir sınav verilmekte ve sonuçlar değerlendirilmektedir. 2012 yılında uygulanmış olan son sınava 65 ülkeden 510,000 öğrenci katılmıştır.

- Matematik sınavında ilk üçü 613 puan ile Çin'in Shanghai eyaleti, 573 puan ile Singapur, ve 561 puan ile Hong Kong almıştır. Ortalama skorun 494 olduğu bu sınavda Türkiye 448 puan ile genelde **44.**, 34 OECD ülkesi arasında ise (sadece Şili ve Mesika'yı geride bırakarak) 32. olmuştur.
- İlk üçü 580 puan ile Shanghai, 555 puan ile Hong Kong, ve 551 puanla Singapur'un aldığı Fen sınavında, Türkiye 463 puan ile genelde **43.**, OECD ülkeleri arasında ise yine 32. olmuştur.
- İlk üçü 570 puan ile Shanghai, 545 puan ile Hong Kong, ve 542 puanla Singapur'un aldığı Okuma sınavında ise, Türkiye 475 puan ile genelde (Rusya ile birlikte) **41.**, OECD ülkeleri arasında ise (Slovakya'yı da geride bırakarak) 31. olmuştur.

Son 6 yıl içinde Türk öğrencilerin 3 sınavda da aldıkları skorlar yükselmiş olmakla birlikte Türkiye'nin dünyadaki sıralaması maalesef ilerleme kaydedememiştir.

TIMMS

Bir İEA (Uluslararası Eğitim Başarılarını Değerlendirme Kuruluşu) projesi olan TIMMS (<http://timss.meb.gov.tr/>) öğrencilerin matematik ve fen alanlarında kazandıkları bilgi ve becerilerin değerlendirilmesine yönelik bir tarama araştırmasıdır. TIMMS 1995'den bu yana 4 yılda bir 4. ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmaktadır. Ortalama skorun 500 olduğu ve Kore ile Singapur'un 600'un üzerinde skorlar ile ilk 2 sırayı aldığı TIMSS 2011 sınavında Türkiye'nin aldığı sonuçlar şöyle olmuştur:

- Matematik alanında
 - 4. sınıf seviyesinde 469 puan ile **50** ülke arasında **35.** (Avrupa ülkelerinden hiçbirisi Türkiye'nin altında yer almamıştır.)
 - 8. sınıf seviyesinde 452 puan ile **42** ülke arasında **24.** (Avrupa ülkelerinden sadece Makedonya Türkiye'nin altında yer almıştır.)
- Fen alanında
 - 4. sınıf seviyesinde 463 puan ile **50** ülke arasında **36.** (Avrupa ülkelerinden sadece Malta Türkiye'nin altında yer almıştır.)
 - 8. sınıf seviyesinde 483 puan ile **42** ülke arasında **21.** (Avrupa'dan Romanya ve Makedonya Türkiye'nin altında yer almıştır.)

PIRLS (<http://www.pirls.org/>)

PIRLS (Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi) de TIMMS gibi bir İEA projesidir. 2001 yılında PIRLS'e Türkiye ile birlikte 35 ülke katılmıştır. Bu proje ile ilköğretim 4. sınıf (9 yaş grubu) öğrencilerinin okuma becerileri, okuma alışkanlıkları, öğretmenlerin uyguladıkları yöntemler, öğretim materyalleri, ailelerin katkıları gibi konular uluslararası standart test ve anketlerle belirlenmekte ve projeye katılan ülkelerin verileri ile karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklar ortaya çıkarılmaktadır. Ortalaması 500 olan PIRLS projesinde en başarılı ülke 561 puan ile İsveç olmuştur. Türkiye 449 standart puan ile **35** katılımcı ülke arasında **28.** sırada yer almıştır. Türkiye'nin altında yer alan tek Avrupa ülkesi Makedonya olmuştur.

1.2 Üniversiteler

Yukarıda sözü edilen ve üniversite öncesi eğitime odaklanan çalışmaların yanında, dünyadaki üniversiteleri de sıralayan birçok proje bulunmaktadır. En popüler 3 sistemin son sıralamalarındaki sonuçlar şöyledir:

- **ARWU** (<http://www.shanghairanking.com/ARWU2013.html>): 2013 sıralamasında ilk 500’de sadece bir Türk üniversitesi bulunmaktadır (İstanbul Üniversitesi 400-500 aralığında gösterilmektedir). İlk 500’de BRİC ülkeleri olan Brezilya 6, Rusya 2, Hindistan 1, ve Çin 42 üniversite ile temsil edilmektedir.
- **THE** (<http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/>): 2013 sıralamasında ilk 200’de Türkiye’den sadece bir (Boğaziçi #199), 200-300 aralığında ise 4 üniversite bulunmaktadır (İTÜ, ODTÜ, Koç, ve Bilkent). Aynı sıralamada ilk 400’de Brezilya’dan 2, Rusya’dan 1, Hindistan’dan 9, ve Çin’den 13 üniversite bulunmaktadır.
- **QS** (<http://www.topuniversities.com/qs-world-university-rankings>): 2014 sıralamasında ilk 400-500 aralığında 3 Türk üniversitesi (Bilkent, ODTÜ, Boğaziçi) bulunmaktadır. Bu sıralamada ilk 500’de Brezilya’nın 6, Rusya’nın 8, Hindistan’ın 7, Çin’in ise (ikisi ilk 50’de olmak üzere) 17 üniversitesi bulunmaktadır.

Dünyadaki üniversitelerin sıralaması ve Türk üniversitelerinin bu sıralamalardaki yerleri hakkında geçmişte detaylı bir makale yazmıştım.

(<http://www.ozyegin.edu.tr/Files/brosurler/UniversiteSiralamaRehberi2010-final-web-PDF>) Bu makalede Türk üniversitelerinin neden ARWU sıralamasında ilk 100’e giremeyecekleri detaylandırıp, Türk üniversitelerinin araştırma çıktılarını olumlu yönde etkileyebilmek için yapılması gerekenler sıraladım. ARWU sıralaması kullanılarak yaptığım analizde bir ülkeden ilk 500’e giren üniversite sayısı ile ülkenin GSMH’sı arasında çok güçlü bir korelasyon gözlemledim. Bu analize göre Türkiye’nin GSMH’sı ile ARWU ilk 500’üne 8 üniversite sokması gerekir (fakat sadece bir üniversite sokabilmekte). Bu başarısızlığın bir açıklaması ülkenin GSMH’ndan yükseköğretime ayrılan paydır—Türkiye’de bu oran sadece %1.1 olmuştur ve bu oran OECD ülkeleri arasında sondan dördüncüdür. Özetle, ülkenin zenginliğinin üniversite seviyesine yansıtılması için bu zenginliğin daha büyük bir kısmının yükseköğretime ayrılması gerekmektedir.

1.3 İngilizce

Türkiye’nin ekonomik ve sosyal gelişimi için tüm ilk/orta-öğretim öğrencilerine iyi İngilizce öğretilmesinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Binlerce üniversite öğrencisini tanıdım ve İngilizce seviyelerinin çok düşük olduğunu üzülmeye başladım. Maalesef İngilizce eğitim yapan üniversitelerin birçoğuna giren öğrencilerin sadece %10 veya %15’lik bir kısmı hazırlık okumadan lisans programına başlayabiliyor. Hazırlık okumak zorunda kalanların da büyük çoğunluğu beş seviyeli bir hazırlık programının ancak birinci veya ikinci seviyeye yerleşebiliyor. 18 veya 19 yaşına kadar İngilizce öğrenmemiş bir yetişkine bir yılda neredeyse sıfırdan İngilizce öğretmek neredeyse imkansız. Maalesef birçok öğrenci bir yıl yerine iki yıl

hazırlık okumak zorunda kalıyor. Önemli bir kısmı bitirme sınavından ancak geçebilecek kadar İngilizce öğrenip lisans eğitimi boyunca zorlanırken, bir kısmı da iki senede bile gereken asgari düzeye gelemeyip Türkçe eğitim yapan bir üniversiteye geçmek zorunda kalıyor.

Dr. Güven Sak 15 Kasım 2013'de yayınladığı "Türkiye hâlâ İngilizce konuşmıyor" başlıklı blog yazısında (<http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/4382>) İngilizce'nin önemini şu sözlerle anlattı:

"İngilizce ... dünyamızın ilk küresel dili. İş, bu dil üzerinden yapılıyor. Akademik tartışmalar bu dil üzerinden ilerliyor. Yenilikler bu dil üzerinden tartışılıyor. Küresel entegrasyon İngilizce üzerinden yürüyor... İngilizcenin egemenlik alanı zayıflamayacak, genişleyecektir...İngilizce yeterliliği yüksek olan ülkeler daha zenginler."

Kanımcı İngilizce'nin 21. Yüzyıldaki önemi üzerine daha fazla söze gerek yok. Peki yukarıda kendi deneyimlerim üzerinden özetlediğim İngilizce eksikliğine karşılık gelebilecek dünya sıralamaları var mı?

EF Education First:

EF Education First (http://en.wikipedia.org/wiki/EF_Education_First) lisan eğitimi üzerine ihtisaslaşmış, 52 ülkede 37,000 çalışanı olan dev bir eğitim şirketi. Bu kurumun İngilizce dil eğitim kolu olan EF English First Çin, Rusya, ve Endonezya gibi yüksek nüfuslu ülkeler de dahil olmak üzere birçok ülkede çocuklara ve yetişkinlere İngilizce eğitimi veriyor. Bu şirket 2011'den bu yana *English Proficiency Index* adı verilen bir rapor ile ülkelerin İngilizce yetkinliklerini ölçüyor. Bu rapor İnternet üzerinden ücretsiz alınabilen dil sınavları üzerinden oluşturuluyor. Kasım 2013'de yayınlanan üçüncü rapor için 60 ülkeden 750,000 sınav sonucu kullanıldı. (Bu çalışmanın en önemli çıkarımlarından birisi kişi başına düşen milli gelir, kişi başına düşen ihracat ve ülke ile iş yapabilme kolaylığı gibi ölçütlerin hepsinin ülkedeki İngilizce seviyesi ile doğru orantılı olduğu idi.) 2013 sıralamasına dahil edilen 60 ülke sınav sonuçlarına göre 5 kategoriye ayrıldı: çok yüksek yeterlilik, yüksek yeterlilik, orta yeterlilik, düşük yeterlilik, ve çok düşük yeterlilik. Türkiye bu 5 kategorinin 4.'sünde bulunmakta, ve **60 ülke arasında sıralamamız 41**. BRİC ülkelerinin (Brezilya, Rusya, Hindistan, ve Çin) hepsinin ve Meksika'nın altındayız. Son yıllarda Türkiye önemli bir atılım yapmış görünüyor, fakat bu görüntünün nedeni 2011'de bu listede sondan ikinci olmamız.

TOEFL (Test of English as a Foreign Language)

TOEFL ana dili İngilizce olmayanlar için hazırlanmış olan, ve okuma, dinleme, yazma, ve konuşma yetkinliklerini değerlendiren bir İngilizce yeterlilik testidir. ETS tarafından (genellikle İnternet üzerinden) verilen bu testi dünyanın 165 ülkesinden Amerikan üniversitelerine gitmek isteyen öğrenciler almaktadır. Dünyadaki en yaygın iki İngilizce yeterlilik testinden birisi olan TOEFL 130 ülkedeki 9,000 üniversite ve benzeri kurumda geçerlidir. 2012 yılında İnternet üzerinden verilmiş olan TOEFL testlerinin sonuçlarına göre (http://www.ets.org/s/toefl/pdf/94227_unlweb.pdf) ülkeleri sıralamak mümkündür. TOEFL skorlarının dünya çapında ortalaması 120 üzerinden 80 olarak gerçekleşmiştir. Ülke bazında TOEFL sıralamasında en üstte Hollanda (100), Avusturya (99), Singapur (98), Belçika (99), ve

Danimarka (98), en altta ise Gine (59), Suudi Arabistan (60), Umman (62), ve Togo (62) bulunmaktadır. **162 lkelik listede**, Türkiye dünya ortalamasının altında olan 75 puan ile Habeşistan ve Sudan ile birlikte **116. sırada** bulunmaktadır. Bu sıralamada da BRİC lkeleri ve Meksika Türkiye'nin üzerinde yer aldıkları gibi, Türkiye sınır komşularından sadece Irak'ın üzerinde bulunmaktadır.

Wikipedia'ya göre (http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_English-speaking_population) Türkiye nüfusunun %17'si İngilizce konuşmaktadır, ve bu oran Türkiye'yi **138 ülke arasında 106. sıraya** koymaktadır. Bu siteye göre Türkiye'de 12 Milyon İngilizce konuşan var imiş, fakat bu rakamın oldukça abartılı olduğunu düşünüyorum.

Sonuç olarak İngilizce yetkinliğinde Türkiye'nin dünya ülkeleri arasında oldukça aşığalarda yer aldığı görülmekte, ve İngilizce seviyemiz maalesef ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimini yavaşlatan ve güçleştiren bir oğe olarak ortaya çıkmaktadır. İngilizce sorununu czmeden gelişebilmiş tek lke Japonya'dır. Asya'nın ilk gelişmiş ülkesi olan Japonya'nın gelişimi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1950 ve 1960'larde (yani dünya ekonomisi globalleşmeden ve dolayısıyla İngilizce dünya dili olmadan önce) gerçekteleşmiştir. Japon ekonomisi yıllardır durağan bir görüntü sergilemektedir, ve bazı düşünce kuruluşları Japonya'nın önümüzdeki yıllarda ekonomik gücünü kaybedeceğini öngörmektedirler.

Uluslararası karşılaştırmalara bakıldığında ülkemizin eğitim sisteminin ciddi şekilde alarm verdiği görülmektedir. Uluslararası ilk ve orta oğretim sınavlarında genellikle listenin son üçte birinde bulunan, üniversitelerinin ck azı dünya sıralamalarına girebilen, ve İngilizce yetkinliği az gelişmiş ülkeler seviyesinde olan Türkiye'nin 21. Yüzyıl ekonomisinin gerektirdiği iř gücünü yetiştirebileceği konusunda ciddi şüphelerim var.

2. Küresel Rekabet:

Küresel Rekabet Endeksi, Dünya Ekonomik Forumu tarafından her yıl yayınlanan ck kapsamlı bir endekstir. 148 ülkenin değerlendirildiği 2013-14 endeksine řu adresten ulaşılabılır: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf. Bu calışmada ülkeler 3 ana guruba ayrılmıştır. İlk guruptaki ülkeler tabii kaynaklarını ve ucuz iř gücünü kullanarak kalkınan en az gelişmiş ülkelerdir. İkinci guruptaki ülkeler üretkenliklerini ve ürün kalitelerini artırma sürecinde olan orta gelirli ülkelerdir. çnc guruptakiler ise inovasyon temelli gelişmenin başlamış olduğu zengin ülkelerdir. Türkiye ikinci gurup ile üçüncü gurup arasındaki geçiş gurubunda, aralarında Macaristan, Rusya, Meksika, ve Arjantin'in de olduğu 21 ülke ile birlikte değerlendirilmektedir. Endeksin en tepesinde İsviçre, Singapur, Finlandiya, Almanya, ABD, İsveç, ve Hong Kong, en dibinde ise Yemen, Burundi, Gine, ve Cad bulunmaktadır. Türkiye bu endekste **44.** sırada yer almaktadır.

Bu endeksin 3 ana başlığı bulunmaktadır. İlk başlık, alt başlık olarak kurumlar, altyapı, makroekonomik ortam, sağlık ve ilk eğitimden oluşan "temel gereksinimler"dir, ve

Türkiye'nin bu başlıktaki sıralaması **56.** olmuştur. İkinci başlık "üretkenlik geliştiriciler" dir, ve bunun altında yükseköğrenim ve eğitim, mamül piyasası verimliliği, iş piyasası verimliliği, , mali piyasaların gelişmişliği, teknolojik hazırlık, ve piyasa büyüklüğü başlıkları bulunmaktadır. Türkiye'nin bu başlıktaki sıralaması **45.** olmuştur. Üçüncü ve son başlık ise altında iş dünyası derinliği ve inovasyonu barındıran "inovasyon ve derinlik" endeksidir, ve Türkiye bu sıralamada **47.**dir.

Genel sıralamada 44. olan ülkemizin temel gereksinimler sıralamasında 56. olması, bazı temel sorunların hala çözülmemiş olduğunun ve ülke kalkınmasının önünde engel olduğunun bir göstergesi sayılabilir. Temel gereksinimler endeksine bakıldığında, Türkiye'nin kurumlarda 56., altyapıda 49., makroekonomik ortamda 76., ve sağlık ile ilköğretimde 59. olduğunu görmekteyiz. Diğer sıralamalara bakıldığında en kötü performansın işgücü piyasası verimliliğindeki 120.lik olduğu görülmektedir.

Çalışmanın ne kadar detaylı olduğuna bir örnek olarak temel gereksinimler başlığının altındaki ağırlığı %25 olan "kurumlar" kriterinin, aralarında mülkiyet hakları, rüşvet, hukuğun bağımsızlığı, hükümet görevlilerinin kendi yakınlarını kollaması, yasamadaki şeffaflık, organize suçlar, firmaların iş ahlakına uyumu, denetim standartlarının seviyesi, yatırımcıların korunması gibi toplam tam 21 alt başlıkta değerlendirildiğini belirtmek isteriz.

569 sayfalık bu raporda Türkiye hakkında detaylı değerlendirmeler bulunmaktadır. Genç işsizliği, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, ve sosyal güvenliğin kısıtlı oluşu sosyal sürdürülebilirliğin önündeki engeller olarak sıralanmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik alanındaki sorunlar olarak da yüksek karbon emisyonları, tarım için yoğun su kullanımı, korunma altındaki alanların azlığı ve uluslararası anlaşmalara uyma konusundaki isteksizlik sıralanmaktadır. Bu sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik sorunlarının ülkenin uzun vadeli rekabet gücünü azaltabileceği belirtilmektedir.

Çalışmada Türk iş dünyasının önündeki en önemli 3 problem olarak vergi oranları, yetersiz eğitimli iş gücü, ve bürokrasi sıralanmaktadır. Bu endekste bulunan 114 alt kriter arasında Türkiye'nin ilk 100'e bile giremeyerek en başarısız olduğu kriterler şunlardır:

1. Kadınların iş dünyasına katılımı (148 ülke arasında #134)
2. Terörizmin iş dünyasına maliyeti (#129)
3. Artık (redundant) iş gücü maliyeti (#128)
4. Enflasyon (#125)
5. İhracatın GSMH'ya oranı (#123)
6. İthalatın GSMH'ya oranı (#116)
7. Yabancı mülkiyeti (#108)
8. Vergilerin çalışmayı özendirilmesi (#108)
9. Cep telefonu abonelikleri (#105)
10. Matematik ve fen bilimleri eğitimi kalitesi (#101)
11. İşletme/yöneticilik okulları kalitesi (#101)
12. Hukuki haklar endeksi (#101)

Buna karşılık, Türkiye'nin ilk 20'ye girerek en başarılı olduğu kriterler ise şunlardır:

1. HIV oranı (#11)
2. Yerel rekabet (#15)
3. Yeni firma kurma süresi (#16)
4. İç piyasanın büyüklüğü (#16)
5. Yerel tedarikçi sayısı (#18)
6. Uçak ile ulaşım (#20)
7. Bankaların güvenilirliği (#20)

Genel sıralamada ülkemizin 44. olması kanımca şaşırtıcı değildir. Türkiye'nin kendisinden daha zengin, daha gelişmiş ve daha fazla refaha ulaşmış inovasyon ekonomilerinin altında yer alması normal karşılanmalıdır. Bu çalışmanın da gösterdiği üzere Türkiye birçok sorunları olan gelişmekte olan bir ülkedir, ve bu sorunların çözülmemesi halinde ciddi bir ekonomik atılım yapması beklenmemelidir.

3. İnovasyon:

Bilgi çağında bir ülkenin ekonomik kalkınmasını sürdürülebilir kılmasının ve refaha ulaşmasının yolu inovasyondan geçmektedir. Bu konuda iki endeksten söz edeceğiz.

Global İnovasyon Endeksi (<http://www.globalinnovationindex.org/>): Bu endeks Cornell Üniversitesi, İNSEAD, ve Birleşmiş Milletler'in bir yan kuruluşu olan Dünya Fikri Mülkiyet Organizasyonu tarafından yayınlanmaktadır. Bu endeksin hesaplanmasında inovasyon girdileri (kurumlar, insan kaynağı ve araştırma, altyapı, piyasaların, ve firmaların gelişmişlik seviyesi) ve çıktıları (bilgi ve teknoloji çıktıları, yaratıcı çıktıları) kullanılmaktadır. Bu endekse göre yapılan sıralamada Türkiye dünyadaki **142 ülke arasında 68.** sırada yer almaktadır. Hindistan, Bosna-Hersek, Rusya, Ürdün, Ermenistan, ve Tayland gibi ülkelerin Türkiye'nin üzerinde yer alması dikkat çekicidir. Belki daha da üzücü sonuç, Türkiye'nin Kuzey Afrika ve Batı Asya'daki 20 ülke arasında ancak 10. sırada olabilmesidir. Türkiye'nin detaylı karnesine yukarıdaki siteden ulaşılabilir. Karnede dikkatimizi çeken birkaç konuya burada kısaca değineceğiz. Kurumlar kriterinde Türkiye'nin sıralaması 89 olmuştur. Bu kriterin altında en kötü performans gösterilen alt kriterler politik istikrar (117), basın hürriyeti (123), regülasyonlar (104), işten çıkarma maliyetleri (126), iflas işlemleri (110) olmuştur. İnsan sermayesi kriterinde sıralamamız 76 olarak gerçekleşmiştir, ve bu kriterin alt kriterleri arasında en kötü performans eğitimdedir (102).

Global Yaratıcılık Endeksi (<http://martinprosperity.org/2011/10/01/creativity-and-prosperity-the-global-creativity-index/>): Bu endeks Toronto Üniversitesi'ne bağlı olan Martin Prosperity Institute tarafından yayınlanmaktadır. Ekonomik gelişimin 3 bacağına teknoloji, yetenek, ve hoşgörü olarak tanımlayan bu endeks 82 ülkede sürdürülebilir refah beklentilerini ülkedeki ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlere dayandırarak ölçmeyi hedeflemektedir. Türkiye, Ar-

Ge yatırımlarında 37, araştırmacılar da 44, inovasyonda 54 sıra ile teknoloji endeksinde 51. sırayı almıştır. Yetenek endeksinde 59., tolerans endeksinde ise 64. sırayı alan ülkemiz, toplam yaratıcılık endeksinde ise **82 ülke arasında 68.** sırada kalmıştır. Türkiye'nin sadece 14 ülkenin önünde yer alabildiği bu sıralamada Uganda, Peru, Kırgızistan, Mısır, Bolivya, Gürcistan gibi ülkelerin gerisinde kalmış olması düşündürücüdür.

Yaratıcılık ve inovasyonun ekonomiye en önemli katkısı yeni girişimler üzerinden gerçekleşir. Global Entrepreneurship Monitor (<http://www.gemconsortium.org>) girişimcilik aktivitesini ölçerken ülkeleri gelişmişlik seviyesine göre üçe ayırmaktadır. Türkiye'nin bulunduğu ikinci gurubun ortalama "olgunlaşmış girişimci oranı" %6.7 iken bu oran Türkiye'de 3.7% olarak gerçekleşmektedir. Yani, düşük inovasyon ve yaratıcılık endekslerimizin de öngördüğü gibi girişimci oranımız maalesef düşüktür. Yüksek teknoloji şirketlerinin kote olduğu borsa olan NASDAQ'da Türkiye'de kurulmuş bir tane bile şirketin bulunmaması Türkiye'de girişimciliğin ne kadar geri olduğunun başka bir göstergesidir.

4. Yaşam Kalitesi

1961'de kurulmuş olan OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) günümüzde 34 üyeye ulaşmıştır. 34 üyenin 25 tanesi Avrupa'da bulunmaktadır. Avrupa ülkelerinin yanında ABD, Avusturya, Kanada, Şili, Meksika, Japonya, İsrail, Kore, ve Yeni Zelanda da OECD üyesidirler. OECD'nin önemli çalışmalarından birisi olan "Better Life Index" üye ülkelerdeki yaşam kalitesini ve refahı 11 farklı kriter üzerinden ölçmeye yönelik bir endekstir. Aşağıda bu kriterler doğrultusunda Türkiye'nin OECD ortalaması ile karşılaştırmalı karnesini bulacaksınız. Bu çalışmaya 34 OECD ülkesinin yanısıra Rusya ve Slovakya da dahil edilmiştir.

Kriter	Türkiye	OECD Ortalaması	Türkiye'nin sıralaması
BARINMA			36/36
Barınma – Kişi başına düşen oda sayısı	0,9	1,6	35/36
Barınma – İçinde tuvalet olan ev oranı	%87,3	\$97,8	36/36
Barınma – Maliyetin gelire oranı	%21	%21	20/36
Barınma – Evinden mutlu olma %	%67	%87	
MADDİ DURUM			32/36
Maddi durum - Gelir	\$13,044	\$23,047	32/36
Maddi durum - Zenginlik	\$10,524	\$40,516	30/36
ÇALIŞMA			36/36
Çalışma – 15-64 yaş çalışan %	%48	%66	36/36
Çalışma – 15-64 yaş çalışan kadın %	%28	%60	36/36
Çalışma – yıllık maaş	\$19,032	\$34,466	32/36
Çalışma – geçici işlerde çalışan %	%26	%10	36/36

DESTEK			36/36
Destek – Tanımadıklarına yardım %	%34	%48	
Destek – Manevi destek için güçlü sosyal ağ	%73	%90	36/36
EĞİTİM			34/36
Eğitim – 25-64 yaş arası lise mezunu %	%31	%74	36/36
Eğitim – 25-64 yaş lise mezunu kadın %	%26		
Eğitim – 25-34 yaş arası lise mezunu %	%42	%82	
Eğitim – ortalama okul süresi (yıl)	15,2	16,5	34/36
Eğitim – 15 yaş PISA notu	455	497	33/36
ÇEVRE			35/36
Çevre – Yeşil alan eksikliği hisseden %	%33	%12	36/36
Çevre – Hava kirliliği (PM10 mgr/m3)	36,7	20,9	35/36
Çevre – Su kalitesinden memnuniyet %	%61	%84	35/36
SİYASET			11/36
Siyaset – Kurumlara güven %	%57	%56	
Siyaset – Seçime katılma %	%88	%72	6/36
Siyaset – Kanun yapıcının şeffaflığı			26/36
SAĞLIK			30/36
Sağlık – Ortalama yaşam uzunluğu (yıl)	74,6	80	33/36
Sağlık – “Sağlığım iyi” diyenlerin %	%67	%69	21/36
Sağlık – Harcamalar/GSMH %	%6,1	%9,5	
Sağlık – Harcamalar (\$/kişi)	\$913	\$3,268	36/36
Sağlık – Sigara içen %	%25,4	%21,1	
Sağlık – Obez %	%16,9	%17,8	
MUTLULUK			33/36
Mutluluk – Memnuniyet (0-10 skala)	5,3	6,6	33/36
Mutluluk – Olumlu deneyimler %	%68	%80	36/36
GÜVENLİK			29/36
Güvenlik – Son yılda saldırıya uğrayan %	%5,1	%4,0	28/36
Güvenlik – Cinayet sayısı (100,000de)	3,3	2,2	30/36
Güvenlik – Gece rahat yalnız yürüme %	%58	%67	
İŞ-YAŞAM DENGESİ			36/36
Denge – Çalışma süresi (saat/yıl)	1,877	1,776	
Denge – Haftada 50 saatten çok çalışma %	%46	%9	36/36
Denge – Kendine ayrılan zaman (saat/gün)	11,7		36/36

<http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/turkey/>

Çalışma yaşında olan vatandaşlarımızın yarısı çalış(a)mıyor, çalışanlar diğer ülkelere göre daha uzun saatler çalışıp daha az kazanıyorlar. Eğitim seviyemiz düşük, birikimimiz az, düşük

kaliteli barınaklarda yaşıyoruz, sağlık sorunlarımız var, kendimizi güvende hissetmiyoruz, birbirimize pek destek olmuyoruz, çevremiz oldukça kirli, ve pek mutlu değiliz. Bu rakamlar üzerinde daha fazla söze gerek olmadığını düşünüyorum.

OECD ülkelerinin çoğunun zengin ve gelişmiş ülkeler olduğunu mutlaka hatırlamak gerekli. Fakat bu çalışmaya dahil edilen 36 ülke içinde gelişmişlik ve refah düzeyleri Türkiye'den çok farklı olmayan birçok ülkenin de (örneğin Meksika, Şili, Brezilya, Rusya, Estonya, Yunanistan, Macaristan, Portekiz, Slovakya) bulunduğunu düşünürsek, yukarıdaki karnede Türkiye'nin neden hep en sonlarda olduğunu açıklamak oldukça güçleşiyor.

5. Kadın-Erkek Eşitliği

Küresel rekabet bölümünde kadın istihdamı sıralamasında Türkiye'nin 148 ülke arasında 134. sırada olduğunu daha önce belirtmiştik. Dünya Ekonomi Forumu'nun cinsiyet eşit(siz)ligi açısından küresel bir değerlendirme yapan 2013 Küresel Cinsiyet Uçurumu raporuna göre (<http://www.weforum.org/issues/global-gender-gap>) Türkiye rapora dahil edilen **136 ülke arasında 120.** sırada. Ülkemiz orta-üst gelir gurubundaki 37 ülke arasında 34., Avrupa ve Orta Asya gurubundaki 44 ülke arasında ise en son sırada. Çalışmada 4 temel kriter kullanıldı. Türkiye (en başarılı olduğu) sağlık alanında 59., siyasete katılımı 103., eğitime erişimde 104., ve (en başarısız olduğu) ekonomiye katılımı 127. sırada. Raporda 2006 ile 2013 arasında ülke notumuzda %4 lük bir iyileşme olduğu belirtilmekte (kadınların işgücüne katılımında, profesyonel ve teknik eleman oranında, okuma-yazma oranında ve lise ve üniversite kayıt oranında). Fakat bu iyileşmeye rağmen sıralamada hala en sonlarda yer almaktayız.

Aslında Türkiye'de kadın-erkek eşitsizliğinin ne kadar derin olduğunu vurgulamak için uluslararası bir rapora gerek yoktur. Ülkede okuma-yazma bilmeyen her 10 kişiden 8'ini kadınlar oluşturmaktadır. 29 Mart 2009 Tarihli Mahalli İdareler Seçim Sonuçlarına göre Türkiye'deki kadın belediye başkanlarının oranı %1'in altındadır, kadın mahalle muhtarlarının oranı ise %2,3'dür. Üniversitelerde kadın öğretim elemanı oranı yaklaşık %40 civarında olmasına karşın, kadın rektör oranı sadece %5 civarındadır. Kamuda istihdam edilen personelin % 37'si kadın olmasına karşın üst düzey yöneticilerin sadece % 14'u kadındır. Büyükelçilerde kadın oranı %12, savcılarda %8,3, kaymakamlarda %2,3, vali yardımcılarında ise %1'dir.

(http://www.kadinistatusu.gov.tr/upload/kadinistatusu.gov.tr/mce/2012/trde_kadinin_durumu_2012_ekim.pdf?p=1)

Sonuç

Bu yazıda sözü edilen sıralamaların dışında daha birçok sıralama mevcuttur. Örneğin UNICEF rakamlarına göre çocuk gelinler sıralamasında Türkiye'nin Avrupa'da ikinci, çocuk anneler sıralamasında ise OECD dördüncüsü olması gurur duyamayacağımız sonuçlardır. Diğer bir üzücü sonuç, Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün 2013 Dünya Basın Özgürlüğü Sıralaması'nda 2005'ten bu yana geriye giden Türkiye'nin **179** ülke içerisinde **154.** sırada yer almış olmasıdır. Ekonomik kalkınma açısından bir kötü haber de Transparency International tarafından hazırlanan 2013 Yolsuzluk Algısı endeksinde (<http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>) mevcuttur. Bu sıralamada **177** ülke arasında (100 üzerinden 50 ile) **53.** sırada bulunmaktayız, ve son gelişmelerden sonra 2014 sıralamasında daha da aşağılara inmemiz beklenebilir.

Bu üzücü sıralamaların yanında sayısı az da olsa sevindirici sıralamalar da mevcuttur. Örneğin Wikipedia'ya göre Türkiye inşaat endüstrisi büyüklüğünde Çin'den sonra dünyada 2., yat ve gemi inşaatında 4., deniz ticaret filosu büyüklüğünde 7., çelik imalatında 10., motorlu taşıt üretiminde 15., ve İnternet kullanımında 15. sıradadır.

Aşağıda tabloda makalede sözü edilen dünya sıralamalarında Türkiye'nin yerini özetliyorum.

	Dünya	Dünya %	OECD
Kişi Başına Düşen Gelir	65/190	66%	
İnsanı Gelişmişlik Endeksi	90/187	52%	
Eğitim: PISA-Fen	44/65	32%	
Eğitim: TIMMS-Matematik 4	35/50	30%	
Eğitim: PIRLS-Okuma	28/35	20%	
Eğitim: TOEFL	116/162	28%	
Küresel Rekabet-Temel	56/148	62%	
Küresel Rekabet-Üretim	45/148	70%	
Küresel Rekabet-İnovasyon	47/148	68%	
Global İnovasyon Endeksi	68/142	52%	
Global Yaratıcılık Endeksi	68/82	17%	
Yaşam Kalitesi-Barınma			36/36
Yaşam Kalitesi-Maddi durum			32/36
Yaşam Kalitesi-Çalışma			36/36
Yaşam Kalitesi-Destek			36/36
Yaşam Kalitesi-Eğitim			34/36
Yaşam Kalitesi-Çevre			35/36
Yaşam Kalitesi-Siyaset			11/36
Yaşam Kalitesi-Sağlık			30/36
Yaşam Kalitesi-Mutluluk			33/36
Yaşam Kalitesi-Güvenlik			29/36
Yaşam Kalitesi-İş/Yaşam			36/36
Küresel Cinsiyet Uçurumu	120/136	12%	
Basın Özgürlüğü	154/179	14%	

Kişi başına düşen gelirden 190 ülke arasından 65 olan Türkiye'nin sıralamasını yüzdeye çevirirsek **%66** buluruz ($1-(65/192) = \%66$). Yani Türkiye dünyadaki ülkelerin üçte ikisinden daha yüksek kişi başı gelire sahiptir. Bu rakamı nirengi noktası olarak alarak diğer sıralamalardaki durumumuzu %66 ile kıyaslayabiliriz. Yukarıdaki karneye bakarsak, sadece küresel rekabet notlarımızın kişi başı gelir notumuz olan %66 seviyelerinde olduğunu görebiliriz. Ülkenin geleceği için bence en önemli endeks olan eğitimdeki durumumuz ise maalesef çok kötüdür. Cinsiyet Uçurumu ve Basın Özgürlüğü çalışmalarında ise en aşağılardaki ülkelerden birisiyiz. OECD ülkelerinin yanında Rusya ve Slovakya'yı kapsayan Yaşam Kalitesi çalışmasında ise sıralamanın en diplerine demir atmış durumdayız. Bu karnede görülen ülkemizin dünyada yakaladığı kişi başına gelir sıralamasını refah (eğitim, sağlık, yaşam kalitesi) sıralamalarında tutturamadığıdır. Yani ülkemiz ekonomik zenginliği refaha çevirmede dünyanın gerisinde kalmıştır.

Tüm sıralamalar göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olduğu net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana—özellikle son 30 yılda çok yol aldığımız kesinlikle yadsınamaz. Fakat gelişmiş ve refah seviyesi yüksek bir ülke olmak için daha gitmemiz gereken yol çok uzundur. Bu yolda hedefleri doğru koymak çok önemlidir. Gerçekleştirilebilecek hedefler konmalı, bu hedeflere ulaşmak için uzun vadeli planlar yapılmalı, ve kaynaklar bu hedefler doğrultusunda harekete geçirilmelidir. Örneğin eğitim alanında gerçekçi olabilecek bir hedef, ilk 10 yıl içinde PISA, TIMSS, ve PIRLS sınavlarında önce ortalamayı yakalamak, ikinci 10 yıl içinde ise ilk üçte-bire girmek olabilir. İngilizce alanında gerçekçi bir hedef 10 sene içinde her lise mezununun en az "orta" düzeyde İngilizce konuşabilmesi olabilir. Üniversitelerimizin başarı düzeylerinin artırılabilmesi için önerilerimi daha önce yazmıştım; burada akademik özgürlük ve kurumsal özerkliklerin olmadığı bir sistemden başarılı üniversite çıkmasının çok zor olduğunu vurgulamak isterim. Susturulmuş üniversitelerden toplum sorunlarına katkı yapacak öneriler de beklenemez, ekonomiye katkıda bulunacak inovasyon veya girişimcilerin çıkması da beklenemez.

Bu yazıda ülkemizin uluslararası sıralamalar üzerinden bir resmini çektik, ve maalesef bu resmin büyük bir kısmı olumsuz. Karnesi bizimki gibi olan bir ülkenin ekonomik kalkınmasını sürdürebilmesinin ve vatandaşlarının refah seviyesini yükseltmesinin güç olduğunu düşünüyorum. Durum böyle iken, kanımca ülkesini sevenlerin yapması gereken toplam ekonomik büyüklüğe odaklanıp övünmek yerine olumsuzlukları ortaya koyup sorunların nasıl çözülebileceğine kafa yormaktır. Hep birlikte çok çalışmamız gerekiyor. Yukarıdaki karne hangi alanlarda çalışmamız gerektiği konusunda yol gösterici olabilir. Tahmin edilebileceği gibi benim kişisel önceliğim ve önerim eğitimidir.